

Odgojni i rizični čimbenici u razvoju problema beskućništva

Lončarić, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:692066>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij pedagogije i engleskog jezika i književnosti

Magdalena Lončarić

Odgojni i rizični čimbenici u razvoju problema beskućništva

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Goran Livazović

Osijek, 2021.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij pedagogije i engleskog jezika i književnosti

Magdalena Lončarić

Odgojni i rizični čimbenici u razvoju problema beskućništva

Završni rad

Znanstveno područje: društvene znanosti; znanstveno polje: pedagogija;
znanstvena grana: socijalna pedagogija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Goran Livazović

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno izradila i da u njemu nema preuzetih dijelova tekstova tuđih radova bez označenog izvora.

Vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj završni rad u mrežnoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Osijek, datum

Magdalena Lončarić

Magdalena Lončarić, 0122222929

Sažetak

Ljudsko društvo kroz industrijsku revoluciju te posebno nakon 2. svjetskog rata osnivanjem i širenjem nadnacionalnih saveza država znatno je napredovalo na gotovo svim područjima djelovanja. Međutim, neki od problema, a posebno oni socijalne prirode poput beskućništva, nisu se iskorijenili, čak štoviše oni su i dalje ozbiljan socijalni problem čije je rješavanje od općeg interesa ljudske zajednice.

Republika Hrvatska smatra se socijalnom državom baš kao i mnoge druge članice Europske unije, odnosno europske države općenito. Iako se ne može tvrditi kako je beskućništvo u Republici Hrvatskoj ozbiljan problem, činjenica je kako on ipak postoji i kako bi bez adekvatnog strateškog pristupa mogao postati sve ozbiljniji jačanjem ekonomskih razlika u društvu. Iz tog razloga važno je što više pozornosti posvetiti istraživanju onih čimbenika koji dovode do pojave beskućništva, a ne samo onih koji se bave rješavanju već nastalog problema. Jedni od tih čimbenika jesu odgojni i rizični čimbenici koji s vremenom mogu dovesti do razvoja problema beskućništva.

Ključne riječi: beskućništvo, socijalni problemi, Republika Hrvatska, strategija

SADRŽAJ

I.	UVOD	1
II.	TEORIJSKA ANALIZA.....	2
2.1.	Definicija i zastupljenost beskućništva	2
2.2.	Beskućništvo u brojkama	3
2.3.	Tipologija beskućništva.....	4
2.4.	Beskućništvo u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj	7
2.4.1.	Europska strategija za beskućništvo.....	7
2.4.2.	Pristup beskućništvu u Republici Hrvatskoj	8
2.5.	Zaštitni i rizični čimbenici.....	9
2.5.1.	Pedagogija i istraživanja odgojnih i rizičnih čimbenika	9
2.5.2.	Istraživanja o odgojnim i rizičnim skupinama s beskućništvom.....	10
2.5.3.	Teorijsko – metodološke značajke utjecaja medija na adolescente	12
2.5.4.	Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih	13
III.	METODOLOGIJA EMPIRIJSKE ANALIZE.....	15
3.1.	Cilj.....	15
3.2.	Hipoteze	15
3.3.	Uzorak	15
3.4.	Instrument.....	16
3.5.	Postupak	16
IV.	REZULTATI ANALIZE I RASPRAVA.....	17

4.1.	Ispitanik 1. Izostanak adekvatne roditeljske skrbi	17
4.2.	Ispitanik 2. Problem s ovisnošću.....	18
4.3.	Ispitanik 3. Prevelika ovisnost o majci i razmaženost	19
4.4.	Ispitanica 4. Siroče, problemi u obitelji i razvod	20
V.	ZAKLJUČAK	22
	LITERATURA.....	24

I. UVOD

Beskućništvo je socijalni problem koji je u suvremenom svijetu dobro poznat i s kojim se mnoge zemlje svijeta već desetljećima sustavno bave, na manje ili više učinkovit način. Istraživanja o beskućništvu u svijetu, s obzirom na prihvaćenost koncepta višedimenzionalnosti u razumijevanju beskućništva, sve su više usredotočena na tzv. puteve u beskućništvo. Kada je riječ o međunarodnim podacima, program Ujedinjenih naroda za stambena pitanja procjenjuje da 1,6 milijardi ljudi živi u neodgovarajućim stanovima, a dostupni podaci ukazuju na to da više od 100 milijuna ljudi uopće nema odgovarajuće stambeno pitanje. Kada je riječ o Republici Hrvatskoj rezultati nisu pouzdani, a u pravilu su vezani za posljednji veliki popis stanovništva 2011. godine kada je na popisu bilo tek nešto više od 200 ljudi. Danas se procjenjuje da ta brojka iznosi oko 1000 ljudi. Republika Hrvatska, baš kao i većina europskih zemalja, ubraja se među zemlje s razmjerno razvijenom stopom socijalne politike zbog čega teme poput beskućništva srećom nisu dio naše svakodnevice. Ipak, slobodno tržište zajedno s gospodarskim krizama dobar je preduvjet za nastanak i razvoj beskućništva bez obzira na stalne napore kreatora socijalnih politika da se takve situacije izbjegnu.

Glavni cilj ovoga rada jest utvrditi koji su to odgojni čimbenici koji mogu s vremenom dovesti do beskućništva. Kako bi se bolje razumio način na koji su ti čimbenici povezani s problematikom beskućništva u teorijskom je dijelu rada obrađeno definiranje i zastupljenost beskućništva kroz prikaz beskućništva u brojkama i tipologiju beskućništva. U drugom dijelu rada prikazano je beskućništvo u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj gdje je prikazana Europska strategija za beskućništvo i pristup beskućništvu u Republici Hrvatskoj.

Ovo pitanje važno je za pedagogiju kao znanost o odgoju jer su brojna istraživanja, kako je prikazano u nastavku rada, utvrdila međusobnu povezanost između zaštitnih i rizičnih čimbenika i razvoj beskućništva što znači i kako se takve situacije mogu promijeniti ako se na njih djeluje pravovremeno i na pravi način. Drugim riječima, potrebno je adresirati problem i djelovati prije nego osoba jednom stupi u svijet beskućništva jer je povratak iz takvoga stanja znatno teži i dugotrajniji od same prevencije.

II. TEORIJSKA ANALIZA

Istraživanja o beskućništvu u svijetu, s obzirom na prihvaćenost koncepta višedimenzionalnosti u razumijevanju beskućništva, sve su više usredotočena na tzv. puteve u beskućništvo (engl. *pathways into homelessness*). Primjerice, Anderson i Tulloch (2000.) navode da je svrha takvog pristupa otkriti kroz putanje koje su osobu dovele do statusa beskućnika, koje su to ključne karakteristike koje su povezane s ovim rizikom (dob, spol, rasa, tip kućanstva, životno iskustvo). Ako je moguće identificirati “tipične putove” u beskućništvo, prema pojedinim karakteristikama, to može omogućiti fokusiranje na pružanje učinkovitih usluga kako bi se zadovoljile potrebe različitih rizičnih skupina. (Družić Ljubotina, 2016:14)

Iz tog razloga, kroz teorijsku analizu cilj je predstaviti problem beskućništva i osnovne čimbenike koji se pojavljuju u životima pojedinaca koji su kročili u svijet beskućništva.

2.1. Definicija i zastupljenost beskućništva

Beskućništvo je socijalni problem koji je u suvremenom svijetu dobro poznat i s kojim se mnoge zemlje svijeta već desetljećima sustavno bave, na manje ili više učinkovit način. Problem beskućništva se u zemljama Europske unije smatra ozbiljnim socijalnim problemom kojemu je potrebno posvetiti osobitu pažnju kako bi se ovoj socijalno ugroženoj skupini osigurala adekvatna podrška s ciljem izlaska iz statusa beskućnika, kao i njihova uspješna integracija u društvo (Družić Ljubotina, 2012:6).

Iako je Hrvatska socijalna država, Mlinar i Kozar (2012.) navode kako je trebala je proći čak 21 godina od samostalnosti da se ispravi nepravda i uključi beskućnike u Zakon o socijalnoj skrbi iz 2011. godine (NN 124/11).

Družić Ljubotina (2012:2) navodi tri preduvjeta koja su potrebna da bi se na operativnoj razini doista posvetili suzbijanju beskućništva:

- Prvi je preduvjet – zainteresiranost politike.
- Drugi je – okupljanje stručnjaka, znanstvenika i aktivista različitih profesija iz različitih resora koji mogu svojim dugogodišnjim znanjima i kompetencijama doprinijeti u borbi protiv ovog sve vidljivijeg socijalnog problema.
- Treći je – provođenje istraživanja iz ovog područja, koja trebaju poslužiti kao baza za donošenje promišljenih, sustavnih i na dokazima utemeljenih mjera.

2.2. Beskućništvo u brojkama

Jedan od glavnih izazova za rješavanje problema beskućništva jest relativno nepouzdana statistika, barem kada je riječ o Republici Hrvatskoj. Naime, i dalje ne postoje konsenzus kada je u pitanju broj beskućnika u Republici Hrvatskoj koji varira od 215 (DZS, 2011) do 1000 (MSPM, 2014). Iz navedenih se podataka nazire dva problema – jedan je vezan uz brojčane pokazatelje koji dosta odstupaju te ne otkrivaju mnogo jer se ne vodi o kakvom je tipu beskućnika riječ, odnosno ne postoji dublji uvid u problematiku. Drugi problem vezan je uz period prikupljanja brojčanih podataka – kao što se može primijetiti podaci su dosta zastarjeli, a novih relevantnih podataka neće biti minimalno do kraja tekuće godine kada se provodi novi popis stanovništva, prvi u spomenutom desetogodišnjem razdoblju.

Kada je riječ o međunarodnim podacima, program Ujedinjenih naroda za stambena pitanja procjenjuje da 1,6 milijardi ljudi živi u neodgovarajućim stanovima, a dostupni podaci ukazuju na to da više od 100 milijuna ljudi uopće nema odgovarajuće stambeno pitanje. (IGH, 2021) Beskućništvo se može mjeriti na više načina, a jedan od najčešćih načina za globalne usporedbe jest broj beskućnika u odnosu na ukupnu populaciju. Prema podacima Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD, 2020) Republika Hrvatske je po posljednje dostupnim podacima iz 2013. imala 462 beskućnika što predstavlja ukupno tek 0.01% ukupne populacije čime Hrvatska spada u sam vrh (zajedno s Japanom) pozitivno rangiranih zemalja, odnosno onih u kojima je stopa beskućništva najmanja. Zemlje koje se nalaze u sličnom rangu uz Hrvatsku su još Estonija, Izrael, Japan, Meksiko, Španjolska, ali i neke zemlje Južne Amerike kao što su Brazil, Čile, Kolumbija koje se generalno smatraju siromašnima zbog niskog životnog standarda, ali očigledno nemaju problema s beskućništvom ili pak spadaju u dio statističkih pogrešaka zbog lošeg vođenja podataka, nemogućnosti da se popišu najsiromašniji i ugroženiji dijelovi u kojima i vlada najveća stopa kriminala. Sličan problem imaju i pojedine Afričke zemlje u kojima stopa beskućništva djeluje iznenađujuće nisko iako je poznato kako je životni standard u tim zemljama vrlo zabrinjavajući. Općenito gledajući, a u usporedbi s Europom i onime što se tradicionalno promatra kao zapadno društvo, situacija je najviše zabrinjavajuća u zemljama pogođene velikim krizama ili ratom (Nigerija, Pakistan, Sirija, DR Kongo, Bangladeš, Jemen, Somalija, Sudan, Etiopija), ali i nešto razvijenijim kao što je Kina čiji ukupni BDP raste, ali BDP po glavi stanovnika koji je osnovni ekonomski pokazatelj napretka zemlje, stagnira i ne prati stope rasta ukupnog BDP-a.

2.3. Tipologija beskućništva

Na tom tragu je FEANTSA (Europski savez organizacija koje rade s osobama koje su beskućnici) razvila europsku tipologiju beskućništva i stambene isključenosti tzv. ETHOS (engl. *European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*). ETHOS tipologija počinje s konceptualnim okvirom u kojem se definiraju tri područja koja čine “dom”, pri čemu odsutnost jednog od njih označava beskućništvo. Imati dom podrazumijeva: (Družić Ljubotina, 2012:7)

- 1) imati odgovarajuće obitavalište (ili prostor) koji je u isključivom posjedu osobe i njegove/njezine obitelji (fizička domena);
- 2) biti u mogućnosti održavati privatnost i odnose (društvena domena) te
- 3) imati zakonsko pravo na korištenje (pravna domena).

Na tragu spomenute te tipologije mogu se razlikovati četiri osnovna oblika ili koncepta razumijevanja beskućništva:

- Bez krova nad glavom,
- Bez stana/kuće,
- Nesigurno stanovanje i
- Neadekvatno stanovanje.

Kako je moguće primijetiti iz navedene podjele, zajedničko svima njima je neimanje adekvatnog doma, bilo da je riječ o potpunom odsustvu krova nad glavom (boravak na javnom prostoru, kolodvorima i drugim sličnim javnim mjestima, napuštenim zgradama i sl.); bez stana/kuće (osobe koje žive u raznim prihvatilištima i drugim privremenim smještajima kao socijalni slučajevi, odnosno bez plaćanja najamnine); nesigurno ili neadekvatno stanovanje (iznimno teški socijalni slučajevi koji žive u prostorima koji su se prestali održavati, u kojima nema osnovnih potrepština kao što su voda, struja i grijanje i sl.).

No, uz ovu podjelu ETHOS tipologija beskućništva obuhvaća i mnogo detaljniju tipologiju prikazanu Tablicom 1, koja se sastoji od 13 operativnih kategorija kako bi se lakše, bolje i preciznije donosile razne politike vezane uz problem beskućništva na lokalnim, nacionalnim i nadnacionalnim razinama.

Tablica 1 ETHOS tipologija beskućništva¹

Oblik stanovanja	Kategorija osoba u statusu beskućnika	Uvjeti življenja	Opća definicija
BEZ KROVA NAD GLAVOM	Osobe koje žive u teškim uvjetima	Javni prostor ili na otvorenom	Žive na ulicama ili javnim prostorima bez skloništa koje bi se moglo smatrati prostorom za život
	Osobe u ružnom smještaju	Prenoćište	Osobe koje nemaju stalno boravište već koriste prenoćište ili sklonište skromnog standarda
BEZ KUĆE/STANA	Osobe u smještaju za beskućnike	Hosteli za beskućnike Privremeni smještaj Prijelazni potpomognuti smještaj	Gdje se očekuje da će ovakav smještaj trajati kratko vrijeme
	Osobe u skloništu za žene	Sklonište za žene	Žene smještene zbog nasilja u obitelji i očekuje se da će njihov smještaj trajati kraće vrijeme
	Osobe u smještaju za imigrante	Privremeni smještaj/prijemni centri Smještaj za radnike migrante	Imigranti primljeni ili na kratkotrajnom smještaju dok se ne riješi
	Osobe koje bi trebale biti puštene iz institucija	Kaznene ustanove Zdravstvene ustanove Dječji domovi	Bez raspoloživog stanovanja prije izlaska iz ustanove. Ostaju duže u ustanovama zbog neriješenog stambenog pitanja. Stanovanje nije osigurano (pri navršenih 18 godina)
	Osobe koje primaju dugoročnu potporu (zbog beskućništva)	Stambena skrb za starije beskućnike Potpomognut smještaj za bivše beskućnike	Dugotrajni smještaj i skrb za bivše beskućnike (uobičajeno dulje od 1 godine)
NESIGURNO STANOVANJE	Osobe koje žive u nesigurnom smještaju	Privremeno kod rodbine/prijatelja Podstanari bez ugovora o najmu Nezakonito zauzimanje zemljišta	Zbog nedostatka stanova živi u stanu, ali ne običnom ili posebno lociranom. Zauzimanje stana bez stanarskog stambenog prostora odnosno nezakonito. Nezakonito zauzimanje zemljišta.
	Osobe pod prijetnjom deložacije	Provedba zakonske odluke (najam) Povrat imovine (vlasništva)	Gdje su izdani nalozi za deložaciju. Kada hipotekarni vjerovnik ima zakonski nalog za vraćanje posjeda.
	Osobe koje žive pod prijetnjom nasilja	Incidenti koje je zabilježila policija	Policija postupa tako da osigura siguran smještaj za žrtve obiteljskog nasilja.
NEADEKVATNO STANOVANJE	Osobe koje žive u privremenim nekonvencionalnim nastambama	Pokretne kuće Nekonvencionalne građevine Privremene nastambe	Nije namijenjeno za stalni boravak Provizorno sklonište, koliba ili stračara Polutrajna baraka ili kabina
	Osobe koje žive u neadekvatnim stambenim uvjetima	Zauzimanje nastambi neprimjerenim za stanovanje	Određeno kao neprimjereno stanovanje prema zakonu o građevinskim propisima
	Osobe koje žive u ekstremno prenapućenom smještaju	Najviša nacionalna norma za prenapućenost	Prelazi nacionalni standard za gustoću nastanjenosti prema površini stambenog prostora ili u odnosu površine obitavališta broja soba

¹ <https://www.feantsa.org/download/en-16822651433655843804.pdf>

Kako je prikazano Tablicom 1, tipologija beskućništva vrlo je razgranata jer je i sama definicija beskućništva vrlo obuhvatna, odnosno uključuje velik broj raznih čimbenika prema kojima se netko može smatrati beskućnikom. Najbolji primjer navedenoga su već prva dva tipa oblika stanovanja u kojima se razlikuju osobe koje nemaju stan/kuću odnosno riješeno stambeno pitanje od onih koji uopće nemaju krov nad glavom pa time spadaju u najpogođeniju skupinu koja u pravilu živi na raznim javnim prostorima ili napuštenim prostorima poput kuća, industrijskih zgrada i sl.

No, za ovo istraživanje nisu bitna samo pitanja klasifikacije beskućnika i onoga što je nastalo, već kako je i zašto nastalo, odnosno koji su to odlučujući faktori koji dovode do toga da pojedinci postanu beskućnici u bilo kojoj formi. Nacionalna udruga Crisis iz Ujedinjenog kraljevstva koja se još od 1967. godine bavi problemima beskućništva s ciljem njegova iskorjenjivanja iz društva, navodi kako postoje brojni razlozi zbog kojih osobe postaju beskućnici, počevši od onih koji si ne mogu priuštiti smještaj zbog siromaštva i/ili nezaposlenosti ili pak koji zbog određenih životnih događaja postaju beskućnici. Jedan od najčešćih primjera u Ujedinjenom kraljevstvu su izlazak iz zatvora ili završetak službene dužnosti u vojsci posebice ako osoba već nema osiguran adekvatan prostor u koji se može vratiti. Pojedincima životna prekretnica u smjeru beskućništva može biti i prekid veze, gubitak posla, mentalni problem ili bolest (posebice u zemljama gdje je niža razina socijalne zaštite od strane države) Kada je riječ o ženama mnoge od njih bježe od nasilne veze te, ukoliko nemaju bližnje osobe kojima mogu vjerovati, nažalost u velikoj mjeri završavaju bez odgovarajućeg smještaja. Mnogi ljudi postaju beskućnici i zato što jednostavno ne mogu nastaviti plaćati stanarinu. (Crisis UK, 2021).

No, bez obzira na čimbenike koji su doveli do toga da osoba postane beskućnikom u bilo kojoj varijanti, ostaje činjenica da se svaki od tih slučajeva može spriječiti pravovremenom intervencijom. Dakako, ostaje s druge strane i činjenica da je riječ o kompleksnom problemu koji uvelike ovisi i o ekonomskim čimbenicima, svjetskim migracijama koje mogu utjecati na veliku potražnju poslova u jednom dijelu svijeta, dok u isto vrijeme na nekom području može doći do zasićenja. Takva situacija posljedično dovodi do manjih mogućnosti za pronalaženjem posla pa time i osiguravanjem odgovarajućeg smještaja. Ako se pak kao odlučujući faktor gleda iznenadna bolest (mentalna ili fizička) posve je razumljivo kako je vrlo teško pomoći svim ljudima u takvim situacijama, posebice kada se radi o državama gdje minimalno zdravstveno osiguranje ne pokriva gotovo nikakve troškove liječenja. No, ovdje već nije riječ o samom beskućništvu već zdravstvenoj skrbi pa se samo zbrinjavanje takvih ljudi ne treba poistovjećivati s financiranjem troškova liječenja.

2.4. Beskućništvo u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj

Važno je za razumijevanje problematike beskućništva naglasiti kako ono ne podrazumijeva samo nedostatak vlastitog doma, zaklona ili prebivališta. Ono podrazumijeva depriviranost i u brojnim drugim dimenzijama: fiziološkoj (nedostatak tjelesne udobnosti i topline), emocionalnoj (nedostatak ljubavi ili radosti), “teritorijalnoj” (nedostatak privatnosti), ontološkoj (nedostatak ukorijenjenosti u svijetu, otuđenost), duhovnoj (nedostatak nade, nedostatak svrhe) i mnogim drugima (Somerville, 2013).

Beskućnici su, dakle, nedvojbeno ranjive skupine, prvenstveno zbog malih mogućnosti socijalne inkluzivnosti nakon što jednom zakorače u svijet beskućništva, smanjene mogućnosti zaposlenja iz istog razloga, niske razine zdravstvene skrbi zbog koje im je životni vijek znatno snižen i sl. Aday (2001.) govori o tri razine ranjivosti:

- 1) između ljudi (prema dobi, spolu, rasi, etnicitetu),
- 2) unutar međuljudskih odnosa (prema obiteljskoj strukturi, bračnom statusu i socijalnim mrežama) te
- 3) prema dostupnosti društvenim resursima (škola, posao, prihod, stanovanje). Pojam ranjivosti neizbježno uključuje i problem siromaštva, koje za sobom nerijetko povlači stigmatu i diskriminaciju od strane društva. Osobe koje žive u uvjetima siromaštva često su ranjive zbog nesigurnih društvenih mreža i nedostatka socijalne podrške.

Unatoč znatnom napretku čovječanstva u proteklom stoljeću na gotovo svim poljima, socijalni problemi poput beskućništva nažalost i dalje su aktualni. Posebno je zabrinjavajuća činjenica što se u određenim geografskim područjima ono ne smanjuje, već upravo suprotno – postaje sve izraženiji problem. Upravo iz tog razloga suočavanje s problemom beskućništva jedan je od temeljnih socijalnih ciljeva Europske unije.

2.4.1. Europska strategija za beskućništvo

Odbor regija kroz Europsku strategiju za beskućništvo (2014/C 271/07) navodi sljedeća mišljenja:

- 1) smatra potpuno neprihvatljivim da u 2014. godini u našem društvu još ima osoba koje žive na ulici, izlažući opasnosti svoje zdravlje i život. Za Europsku uniju je nedostojno da oko tri milijuna beskućnika živi od pomoći koju pružaju sustavi socijalne skrbi i da ti sustavi često zaboravljaju na njih ili se o njima ne brinu na odgovarajući način;

- 2) smatra da je beskućništvo najekstremniji oblik siromaštva i socijalne isključenosti te da ugrožava ljudsko dostojanstvo i ljudska prava, s obzirom da je stanovanje osnovna ljudska potreba;
- 3) ponovno ponavlja u ovom kontekstu svoj poziv za izradu akcijskog okvira za europsko socijalno stanovanje kako bi se:
  - a. osiguralo poštivanje temeljnih prava i dosljednost među politikama EU-a koje utječu na socijalno stanovanje;
  - b. jamčila usklađenost s Ugovorom o EU-u prema kojemu javna tijela imaju odriježene ruke u organizaciji socijalnog stanovanja i određivanju koja kućanstva zadovoljavaju uvjete;
  - c. promicala socijalna raznolikost;
  - d. podržala protuciklična gospodarska uloga socijalnog stanovanja, posebice kroz smanjenje energetske ovisnosti i podršku lokalnom zapošljavanju;

Kako je vidljivo iz ovih navoda, prema podacima Odbora regija, na području Europske unije u 2014. godine čak 3 milijuna ljudi živjelo je ispod razine koja se smatra dostojnim životnim standardom. Uzimajući u obzir ranije spomenuti gospodarski, tehnološki i drugi razvoj u proteklih nekoliko desetljeća, ostaje žal što se taj razvoj nije pravovremeno usmjerio prema socijalnoj inkluzivnosti.

2.4.2. Pristup beskućništvu u Republici Hrvatskoj

Beskućništvo u Republici Hrvatskoj, sudeći prema brojčanim pokazateljima nije u interesu javnosti i struke, a razloga je više. S jedne strane, kako je već spomenuto u početnom dijelu rada, Republika Hrvatska ubraja se u dio europskih zemalja koje se smatraju socijalnim državama s razmjerno niskim troškovima osnovnog i dopunskog zdravstvenog osiguranja i izraženom brigom za socijalne potrebe. No, s druge strane, upravo zbog razmjerno malog broja beskućnika u Republici Hrvatskoj očigledno je kako se toj problematici pristupa vrlo površno – podaci su vrlo skromni, ne postoji sustavna analiza problema niti strategija za njegovo rješavanje u praksi. Povrh svega, podataka o razvojnim i odgojnim čimbenicima koji utječu na razvoj problema beskućništva gotovo da nema.

Ipak, postoje i određene napore da se ova situacija promjeni. Jedna od takvih inicijativa je i Hrvatska mreža za beskućnike (HMB). Kada je riječ o pravnom okviru, beskućnici dugo nisu bili u sustavu socijalne skrbi prepoznati kao zasebna korisnička skupina tek se 2011. godine navode u

Zakonu o socijalnoj skrbi te ih se definira kao osobe koje nemaju gdje stanovati, borave na javnom ili drugom mjestu koje nije namijenjeno za stanovanje i nemaju sredstava kojima bi mogli podmiriti potrebu stanovanja. Beskućnici mogu ostvariti prava u sustavu socijalne skrbi ukoliko ispunjavaju uvjete propisane Zakonom o socijalnoj skrbi. Beskućnici kao zasigurno najsiromašnija skupina stanovništva obuhvaćeni su Strategijom borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u kojoj su sadržane i mjere za unapređenje položaja beskućnika. Ministarstvo nadležno za socijalnu skrb svake godine financijski podupire rad organizacija civilnog društva koje provode projekte usmjerene ostvarivanju planiranih mjera sa svrhom pomoći i reintegracije beskućnika u zajednicu. (MROSP, 2021)

2.5. Zaštitni i rizični čimbenici

Rizični čimbenici su »one karakteristike, varijable ili opasnosti koje, ukoliko su prisutne, za određenog pojedinca postoji veća vjerojatnost da će taj pojedinac, prije nego netko drugi iz opće populacije, razviti poremećaj u ponašanju« (Bašić, 2009). Zaštitni i rizični čimbenici čest su predmet istraživanja u pedagogiji, a koriste se za istraživanje pretpostavki ponašanja i utjecaja baš kao što se i sama pedagogija bavi raznim pretpostavkama vezanim uz mogućnost osoba, djece, njihova odnosa s obrazovanjem i sl.

2.5.1. Pedagogija i istraživanja odgojnih i rizičnih čimbenika

Prema definiciji Hrvatske enciklopedije Leks. Zavoda Miroslav Krleža (2021), pedagogija je „društvena znanost koja proučava, istražuje i unaprjeđuje odgoj i obrazovanje, te proučava različite utjecaje na individualni i socijalni razvoj kao i druge čimbenike, procese i sadržaje oblikovanja ljudske osobnosti i identiteta.“ Ipak, iako pedagogija polazi od naizgled jednostavne činjenice da je ovdje još nepoznato biće – čovjek – obrazovljivo biće, pri čemu se također ne zna ni što obrazovanje jest (...) i čovjeka i obrazovanje moguće je uzeti kao pozitivne danosti, kako su ovdje uzeti, pri čemu se mogu empirijski izučavati mehanizmi, funkcioniranje na temelju usustavljenog iskustva određene vjerojatnosti u procesu obrazovanja te na njihovu temelju i određena predviđanja koja bi trebala rukovoditi daljnje djelovanje (Komar, 2008:130). Može se, dakle, zaključiti kako je pedagogija nedvojbeno sustavna znanost obrazovanja, ali se kao znanost ne može temeljiti na pojmu funkcioniranja, pozitivizmu ili pragmatizmu, što znatno otežava njeno dublje definiranje i promišljanje.

Proučavanje odgojnih i rizičnih čimbenika u kontekstu pojave beskućništva vrlo je važno jer bi razumijevanje tih čimbenika značilo i moguću prevenciju beskućništva pravovremenim reagiranjem prema ugroženim skupinama. Rizični čimbenici se definiraju kao bilo koji utjecaji koji pojačavaju vjerovatnost prvog pojavljivanja poremećaja, napredovanja prema vrlo ozbiljnom stanju te podržavanju problematičnih uvjeta. Rizični čimbenici odnose se podjednako na one iz područja prenatalnog i biološkog do širokih okolnosti i uvjeta života koji pogađaju djecu. Mogu se pojaviti ili egzistirati u jednom trenutku u vremenu kao stresni događaji i čak mogu biti korisni u određivanju rizičnog statusa djeteta. Rizični procesi su oni koji objašnjavaju gdje i kako rizični čimbenici dovode do visoke ranjivosti. Rizik se sve više definira i procjenjuje kao vjerovatnost da će se budući problemi smanjivati u ravnoteži između kompetencija djece i mladeži (otpornosti) i njihove rizičnosti, tj. ranjivosti (Bašić, 2000:35).

2.5.2. Istraživanja o odgojnim i rizičnim skupinama s beskućništvom

Kako navode Shelton i sur. (2009) dosadašnja istraživanja pokazala su da su takozvani biografski čimbenici rizika važni za razumijevanje puteva prema beskućništvu. Konkretno, nerazmjern broj beskućnika prijavljuje iskustva s nedaćama u djetinjstvu, uključujući loše roditeljstvo, zanemarivanje, fizičko i seksualno zlostavljanje te prisiljavanje ili stavljanje izvan kuće. Jedno je istraživanje pokazalo da je do 50% adolescenata beskućnika i odbjeglih osoba možda doživjelo fizičko zlostavljanje; gotovo jedna trećina prijavila je seksualno zlostavljanje. Ta iskustva mogu pridonijeti riziku od problema s mentalnim zdravljem u isto vrijeme i kasnije u životu.

Drugi čimbenici za koje se izvješćuje da doprinose riziku beskućništva su izbacivanje iz škole i nedostatak akademskih kvalifikacija, loše društvene mreže te antisocijalno i nasilno ponašanje (uključujući zatvorska iskustva). Primjerice, Američka agencija za beskućništvo (USICH, 2018) navodi da „mladi čije je obrazovanje niže od srednje stručne spreme imaju 346% veći rizik da će doživjeti beskućništvo od mladih koji imaju barem srednju stručnu spremu.“

Uz važne iznimke, međutim, većina istraživanja o etiologiji beskućništva provedena su u formalnim okruženjima, uključujući skloništa i rehabilitacijske centre, ili s psihijatrijskim pacijentima (trenutno ili s poviješću prijema u psihijatrijsku bolnicu). Ovi će obrasci vjerojatno isključiti one koji su kratko vrijeme beskućnici ili ne pripadaju određenoj podskupini beskućnika. Izbor mjesta uzorkovanja također će utjecati na stope prevalencije (kao što su regionalne društveno-ekonomske i političke razlike i kriteriji isključenosti koje koriste davatelji usluga). Konačno, beskućništvo ima složeno i višefaktorsko podrijetlo. Uz iznimke, mnoge su se studije

beskućništva usredotočile na ograničen izbor čimbenika rizika i nisu uzele u obzir relativnu ulogu širokog raspona mogućih čimbenika rizika. (Shelton i sur., 2009)

Gaetz i sur. (2013) navode sljedeće skupine čimbenika kao ključne u pogodovanju razvoja beskućništva kod pojedinaca, a to su:

- strukturni čimbenici,
- siromaštvo,
- stambeno pitanje,
- pogreške sustava,
- osobni problemi,
- nasilje u obitelji.

Strukturni čimbenici odnose se na ekonomska i društvena pitanja koja utječu na mogućnosti i društveno okruženje za pojedince. Ključni čimbenici mogu uključivati nedostatak odgovarajućeg prihoda, rješavanje stambenog pitanja, pristup zdravstvenoj potpori i/ili iskustvo diskriminacije. Promjene u gospodarstvu na nacionalnoj i lokalnoj razini mogu stvoriti izazove za ljude u ostvarivanju odgovarajućeg prihoda, plaćanju hrane i stanovanja. Siromaštvo je u velikoj mjeri 'začarani krug' iz kojega je teško izaći jer manji prihodi utječu na lošije životne uvjete, manju mogućnost kvalitetnog obrazovanja. Da bi takve obitelji priuštile bolje obrazovanje i bolje uvjete moraju više raditi čime manje vremena provode s obitelji što opet negativno utječe na djecu, njihov razvoj i odnose što je naročito izraženo u državama s nižom stopom socijalne brige.

Beskućništvo i siromaštvo neraskidivo su povezani i slični strukturni čimbenicima. Siromašni ljudi često nisu u mogućnosti platiti potrepštine kao što su smještaj, hrana, briga o djeci, zdravstvena zaštita i obrazovanje. Siromaštvo može značiti da je osoba udaljena od života na ulici ako se razboli, ne dobije jednu plaću ili doživi neku nezgodu.

Stambeno pitanje velik je problem u nekim zemljama jer kritičan nedostatak stanova koji su pristupačni, sigurni i stabilni izravno pridonose beskućništvu. Milijuni kanadskih obitelji i pojedinaca koji žive u "osnovnim potrebama" (plaćajući više od 50% svog prihoda na stanovanje) izloženi su ozbiljnom riziku od beskućništva, kao i obitelji i pojedinci koji troše više od 30% svojih prihoda na stanovanje. Vjerojatno je najutjecajniji faktor nedostatak pristupačnog stanovanja u cijeloj zemlji; međutim, diskriminacija može ometati pristup zapošljavanju, stanovanju, pravosuđu i uslužnim uslugama. Rasne i seksualne manjine izložene su većem riziku od takve diskriminacije. Greške u sustavu jedan su od čimbenika razvoja beskućništva, a pod njima se podrazumijevaju greške u sustavima poput socijalne skrbi, prava djece, neodgovarajuće planiranje otpusta ljudi koji

napuštaju bolnice, popravne i ustanove za mentalno zdravlje i ovisnosti te nedostatak podrške useljenicima i izbjeglicama.

Osobne okolnosti uvijek su bitan čimbenik razvoju beskućništva. Pojedinačni i relacijski čimbenici odnose se na osobne okolnosti zbog kojih je pojedina osoba doživjela beskućništvo, a mogu uključivati: traumatične događaje (npr. požar u kući ili gubitak posla), osobnu krizu (npr. raspad obitelji ili nasilje u obitelji), izazove mentalnog zdravlja i ovisnosti (uključujući ozljeda mozga i alkoholne probleme) koji mogu biti i uzrok i posljedica beskućništva i tjelesnih zdravstvenih problema ili invaliditeta. Relacijski problemi mogu uključivati obiteljsko nasilje i zlostavljanje, ovisnosti i probleme mentalnog zdravlja drugih članova obitelji te ekstremno siromaštvo.

Neosporna je također i veza između nasilja u obitelji i beskućništva. Nasilje u obitelji, prema procjenama, pogađa 237 žrtava na 100.000 ljudi (Statistika Kanada, 2016.) i može prisiliti pojedince i obitelji da iznenada napuste kuću, bez odgovarajuće podrške. Ovo je najveći problem za mlade i žene, posebno one s djecom. Žene koje dožive nasilje i/ili žive u siromaštvu često su prisiljene birati između nasilnih odnosa i beskućništva. Mladi koji su žrtve seksualnog, fizičkog ili psihičkog zlostavljanja često na kraju dožive beskućništvo. Također, stariji koji doživljavaju zlostavljanje i zanemarivanje sve su više izloženi riziku od beskućništva.

2.5.3. Teorijsko – metodološke značajke utjecaja medija na adolescente

Utjecaj medija na današnje društvo predmet je brojnih interdisciplinarnih istraživanja pa se tako može govoriti o utjecaju medija na društveno-politička zbivanja, javno mnijenje, ponašanje mladih i tako dalje. Upravo posljednje navedeni aspekt posebno je važan za ovaj rad jer postoje mnogi zaštitni i rizični čimbenici koji povezuju mlade s određenim problemima u ponašanju, društvenim odnosima, pa čak i razbojstvima, ovisnosti, beskućinstvu. Ipak, postoji i ozbiljna poteškoća kada je riječ o takvim istraživanjima zbog toga što, kako navodi Lazović (2009:108), prije svega, ne postoji dosljednost metodoloških postupaka jer različiti istraživači ne primjenjuju okvirno standardizirane metode rada. Iako mnoštvo radova potvrđuje značajne utjecaje medijskih sadržaja na razvoj djece i mladih, zastupljen je i, doduše manji, dio stručnjaka koji se takvim znanstvenim spoznajama protive.

Djeca i adolescenti su nedvojbeno osobe čiji su stavovi u velikoj mjeri varijabilni, odnosno u stalnom su procesu oblikovanja i formiraju se ovisno o vanjskim utjecajima. Jedan od takvih utjecaja je i utjecaj medija, a s obzirom na kompleksnost istoga takav je utjecaj teško izmjeriti. McQuail i Windahl (1993, prema Livingstone, Millwood Hargrave, 2006) određuju utjecaje

medijski prikazanih sadržaja na djecu i mlade kroz promjenu stavova i vjerovanja pojedinaca i društva (strah od kriminala, stereotipi), promjenu ponašanja i agresivnosti prema drugima ili sebi te emocionalna stanja obilježena strahom i uzrujanošću koja su dugoročno štetna. (u: Lazović, 2009:109). Isti autor navodi, sukladno tome, tri primarna učinka izloženosti negativnim medijskim sadržajima:

- učenje nepoželjnih oblika ponašanja i stavova,
- neosjetljivost ili umanjena osjetljivost na nasilje i nepoželjne oblike ponašanja te
- strah od okoline i postajanja žrtvom nasilja.

Huessman dalje ističe kako najveću vjerojatnost sklonosti prema agresivnom ponašanju ima dijete koje:

- a) gleda nasilne sadržaje većinu vremena;
- b) vjeruje kako oni vjerodostojno prikazuju životne uvjete;
- c) poistovjećuje se s likovima koje promatra. (Freedman, 2002)

2.5.4. Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih

Kako je prikazano u ranijoj teorijskoj razradi, beskućništvo u velikoj mjeri nastaje kao posljedica nesređene obiteljske situacije, ovisnosti i/ili financijskih problema. Mnogi beskućnici već u adolescentskoj dobi razvijaju određena delinkventna ponašanja na temelju kojega se mogu razvijati daljnji problemi. Delinkventna ponašanja, u najužem smislu, odnose se na ponašanja koja su zakonom definirana kao zabranjena te za koje postoje propisane sankcije (bez obzira radi li se o težim kaznenim djelima ili prekršajima kao lakšima) (Šućur, 2004.). Neka od tih ponašanja su: neposlušnost, agresivnost, neopravdano izostajanje iz škole i sl. (Espiritu i sur., 2001.; Farrington i sur., 1996.; Thornberry i Krohn, 2000., sve prema Vrselja, Sučić i Franc, 2009). Takva ponašanja čine relativno najveći udio antisocijalnoga ponašanja te mogu poslužiti i kao indikatori rizika za razvoj kasnijeg delinkventnog ponašanja. (Nikčević-Milković, Rupčić, 2014).

Istraživanja rizičnih čimbenika kod adolescenata općenito najčešće se kategoriziraju na način da se analiziraju zajednica, obitelj, škola i vršnjaci, odnosno međusobni utjecaj navedenoga. Prema Baehler i Gerard (2002.), bračni konflikti su pozitivno povezani s neprilagođenošću djece i grubom disciplinom. Prema Harachi (2000.) i Catalano i sur. (2002.), rizični čimbenici u obitelji koji mogu doprinijeti razvoju poremećaja u ponašanju kod mladih su: obiteljska kriminalna povijest, problemi u vođenju obitelji, obiteljski sukobi, obiteljska uključenost ili pozitivni stavovi

članova obitelji prema zlouporabi droga i kriminalnom ponašanju. Nedostatak nadgledanja aktivnosti mladih povećava vjerojatnost započinjanja i nastavljanja korištenja sredstava ovisnosti (Brounstein, Zweig i Gardner, 1998, u: Nikčević-Milković i Rupčić, 2014). Ovaj aspekt posebno je važan jer iz ranijih teorijskih prikaza vidljivo kako je ovisnost jedan od čimbenika koji je u izravnoj vezi s nastankom i razvojem problema beskućništva.

III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKE ANALIZE

U ovome dijelu rada bit će prikazan cilj istraživanja, hipoteze, uzorak, instrumenti i postupak istraživanja nakon čega slijede rezultati i analiza dobivenih rezultata. Istraživanje je provedeno u Domu sv. Vinka u Osijeku nad korisnicima-beskućnicima koji su bili voljni sudjelovati u istraživanju.

3.1. Cilj

Istraživanje na temu odgojnih i rizičnih čimbenika u razvoju problema beskućništva za cilj je imao dati odgovor na pitanje koji su to odgojni čimbenici koji mogu s vremenom dovesti do beskućništva. Istraživanje ove problematike posebno je važno jer su odgojni i rizični čimbenici jedan od prvih koraka rješavanja problema beskućništva s obzirom da je riječ o pristupu koji se fokusira na razumijevanje faktora koji se događaju prije negoli je već prekasno i osobe se suoče s problemom beskućništva. Kako je prikazano u teorijskom dijelu rada, mnogi se autori iz struke slažu da problemu beskućništva treba pristupiti na način da se radi na razumijevanju i rješavanju nastanka istoga, a ne ublažavanja posljedica jednom kada osoba već postane beskućnik s obzirom da je njena potpuna društvena adaptacija znatno teža i dugotrajnija.

3.2. Hipoteze

Osnovna hipoteza rada jest da će među ispitanicima dominirati one osobe koje su imale jasno izražene socijalne probleme poput ranijih problema u ponašanju, te ekonomskih problema kao što je loš životni standard zbog kojega su živjeli u lošijim uvjetima i u konačnici zbog nemogućnosti financiranja postali beskućnici.

3.3. Uzorak

Istraživanje je provedeno nad korisnicima doma, a uključivalo je sve zainteresirane sudionike Doma sv. Vinka u Osijeku. Sudionici su bili i muškarci i žene, od trećeg do sedmog desetljeća života.

3.4. Instrument

Anketni upitnik kojim su prikupljeni podaci sastojao se od instrumenata koji su već primjenjivani u domaćim ili međunarodnim istraživanjima, ali i od novih pitanja i skala, konstruiranih za potrebe ovog istraživanja. S obzirom na predmet mjerenja, upitnik se sljedećih pitanja:

1. Dob/spol
2. Gdje ste odrasli?
3. Što su Vaši roditelji radili?
  - a. Kakav je Vaš odnos s roditeljima bio? Kakav je sada?
  - b. Imate li braću/sestre? Kakav je Vaš odnos s njima bio? Kakav je sad?
4. Koje obrazovanje imate?
  - a. Kako Vam je bilo u osnovnoj školi?
  - b. Kako Vam je bilo u srednjoj školi?
  - c. Kako Vam je bilo na fakultetu?
5. Kakav je bio Vaš odnos s vršnjacima?
  - a. Jeste li imali puno prijatelja?
  - b. Imate li sada puno prijatelja?

3.5. Postupak

Prikupljanje podataka je provedeno metodom ankete "lice u lice" te je cijeli postupak provedbe ovog dijela istraživanja organiziran i proveden osobno. Postupak je uključivao kontakt s beskućnicima u prenoćištu/prihvatištu/dnevnom boravku te njihovo informiranje i motiviranje za sudjelovanje u istraživanju. Podaci su se prikupljali tijekom 2021. godine. Prosječno trajanje ankete je iznosilo 15 minuta dok se raspon kretao od 10 do 20 minuta.

IV. REZULTATI ANALIZE I RASPRAVA

Rezultati istraživanja uključuju pregled 4 ispitanika koji su intervjuirani u Domu sv. Vinka u Osijeku koji, između ostalog, skrbi o beskućnicima i ostalim otrebama kojima je potrebna neka vrsta socijalno-ekonomske pomoći. Svaki od ispitanika ima drugačiju priču koja uključuje određene zaštitne i rizične čimbenike na temelju kojih se može stvoriti korelacija s današnjom situacijom u kojoj se oni nalaze kao beskućnici.

4.1. Ispitanik 1. Izostanak adekvatne roditeljske skrbi

Ispitanik 1. (M/62), rođen je u Baranji u Petlovu, majka je bila domaćica, a otac radio u Belju. Odnos im nikada nije bio blizak jer su roditelji bili prilično strogi i odsutni. Iako ima brata i polubrata s kojima je u mladosti bio prijatelj, nakon svih godina, nisu uspjeli održati kontakt. Što se tiče stručne spreme, završio je tečaj za soboslikara, elektromontera i zavarivača za vrijeme svog boravka u zatvoru tijekom Domovinskog rata. Iako je kao mladić imao puno dobrih prijatelja, u zatvoru završava prije rata kao posljedicom druženja s krivim ljudima. Cijeli rat tamo provodi, a nakon svoga izlaska iz istoga 1997. proglašen je kao „čovjek bez države“ jer su se svi papiri i dokumenti zagubili. Zbog toga, ne može imati zdravstveno osiguranje, vozačku dozvolu, osobnu iskaznicu, putovnicu, nekretnine, posao te račun u banci. Ne može pronaći braću, stare prijatelje i ne zna gdje su svi završili nakon rata. Trenutno smatra da ima prijatelje u prihvatilištu, no mora biti oprezan kome može vjerovati.

Problem nejednakosti u životnim mogućnostima utjecao je na to da danas gotovo da nema djeteta kod kojeg nisu ugroženi zdravlje i prilika za uspješan rast i razvoj, slično kao što je navedeno u ovome primjeru. Istraživanja iz RH ukazuju na to da čak 20% djece do dobi od 7 godina živi u riziku od siromaštva, zbog čega spadaju u skupinu povećanog rizika za nedostizanje niza razvojnih ishoda. U tom kontekstu ne čude podaci Svjetske zdravstvene organizacije da je 20% školske djece u dobi od 6 do 17 godina suočeno s mentalnim poteškoćama (anksioznost, depresija i problemi u ponašanju), a 10% ih već pokazuje jasne kliničke simptome bolesti (Mićović, 2019).

4.2. Ispitanik 2. Problem s ovisnošću

Ispitanik 2. (M/27), rođen je u Osijeku, a odrastao u Osijeku i Zagrebu. Majka mu je zaposlena kao knjigovođa, a otac vozač autobusa i fotograf. Roditeljska odsutnost je nastupila razvodom, što je nadalje otežalo život zbog konstantnih selidbi u Osijek i Zagreb. Od uže obitelji još ima brata i polusestru, no i oni su otišli svojim putem i odselili se te nije u kontaktu s nijednim članom obitelji. Završio je srednju školu za kuhara gdje se počeo družiti s dečkima koji su često koristili opojna sredstva te je i sam postao ovisnik. Živio je s curom u Belom Manastiru, no budući da su bili ovisnici o heroinu, potrošili su svu ušteđevinu i prodali svu imovinu i tako je ostao beskućnik prije 9 mjeseci. Zaposlenici u prihvatilištu pronašli su mu posao na sezoni u Dubrovniku.

U istraživanju koje su proveli Laere i sur. (2009) u Nizozemskoj, među 120 novih beskućnika, (88% muškarci, Nizozemci 50%, prosječna dob 38 godina, prosječno trajanje beskućništva 23 tjedna), glavni prijavljeni putevi u beskućništvo bili su deložacije 38%, problemi u vezi 35%, zatvor 6% i drugi razlozi 22%. U usporedbi grupe koja je postala beskućnicima nakon problema s vezama, grupa deložacije bila je nešto starija (prosječna dob 39,6 naspram 35,5 godina; $p = 0,08$), češće je pripadala migrantskoj skupini ($p = 0,025$), a prijavila je i više samaca ($p < 0,001$), više financijskih dugova ($p = 0,009$), više problema s alkoholom ($p = 0,048$) i više kontakata sa službama za kontrolu duga ($p = 0,009$). Grupa za odnose izvijestila je o više obiteljskih sukoba ($p < 0,001$) i imala je tendenciju prijaviti više problema s drogama (ponajviše kokainom). Prije beskućništva, u ukupnoj skupini, kontakti s bilo kojom socijalnom službom bili su 38%, a s bilo kojom medicinskom službom 27%. Unatoč tim kontaktima nisu zadržali svoju kuću. Tijekom beskućništva povećali su se samo kontakti sa službama za socijalni rad i službama za beneficije, kontakti s medicinskim službama ostali su niski. Cijela ispitana grupa uklapala se u ukupnu populaciju beskućnika u Nizozemskoj – većinom samci (Nizozemci), muškarci, oko 40 godina starosti, s miješanim problemima među kojima dominiraju financijski dugovi, ovisnost, mentalni i/ili problemi sa zdravljem (bolesti). Dobar je to pokazatelj kako u određenim slučajevima niti uključivanje institucija nije garancija prevencije beskućništva, baš kao niti uređena socijalna država visokih ekonomskih mogućnosti. Naime, kako je vidljivo iz prikazanih rezultata među beskućnicima dominiraju muškarci u godinama u kojima su itekako sposobni za rad, a njihova je nacionalnost domicilna, odnosno nije riječ o stranim doseljenicima. Takvi pokazatelji vrlo su važni za razumijevanje beskućništva jer pokazuju na važnost socijalne dimenzije i konstantnu potrebu za uključivanjem institucija koje moraju reagirati prema određenim skupinama (pr. ovisnici) prije negoli izgube mjesto za život s obzirom da je istraživanje pokazalo kako je riječ o muškarcima koji, u prosjeku, prvi puta postaju beskućnici u periodu između 35. i 40. godine života. To znači

da su takve osobe imale krov nad glavom, nakon toga upali u određene financijske, osobne, zdravstvene, ovisničke i druge probleme i nakon toga njihov društveni i osobni pad nije spriječen na vrijeme nego tek kada su došli do faze beskućništva i postali svojevrsni društveni problem.

4.3. Ispitanik 3. Prevelika ovisnost o majci i razmaženost

Ispitanik 3. (M/54), rođen je u Osijeku. Majka mu je tajnica na sudu, a otac je radio u HEP-u. Sam sebe opisuje kao maminog sina koji se nije odvajao od nje. Jedinac je te sam sebe opisuje kao usamljenog zbog toga, ali i veoma razmaženog. Završio je gimnaziju u Osijeku te je počeo studirati pravo, no odustao nakon jedne godine. Dobio je posao na sudu, ali je dao otkaz jer nije navikao raditi (roditelji su prilično imućni). Nakon smrti roditelja, naslijedio je tri nekretnine i veliku svotu novca. Tvrdi kako nije znao živjeti sam, odnosno bez majke kojoj je bio jako privržen te nije znao kako biti samostalan i odgovoran s novcem jer nikada prije nije to morao biti. Odlučio je živjeti u Hotelu Osijek 6 mjeseci te je potrošio sav novac na hotel i čašćenje prijatelja kojih je imao mnogo. Najbolji mu je prijatelj iz djetinjstva predložio da mu da punomoć nad svojom imovinom, nekretninama i novcem jer se s tim ne zna nositi sam. Nakon što je to učinio, „prijatelj“ je prodao svu imovinu i odselio se u Njemačku te je tako postao beskućnik. Kao korisnik prihvatilišta, može se cijepiti i posjećivati stomatologa, no odbija jer ima strah od toga jer su mu „roditelji uvijek popuštali.“ Iznimno je inteligentan, pristojan i elokventan.

Iako većina roditelja, posebno kada se govori o razmaženosti, nema loše namjere prema svojoj djeci, činjenica je kako se odgoj koji će rezultirati razmaženošću, agresivnošću, pretjeranom privrženosti i samopouzdanjem, smatra neadekvatnim. Šarić i Pleša (1997:2) definiraju razmaženost kao odnos u kojem prevladava pretjerana roditeljska briga, prezaštitnički stav i pretjerana popustljivost prema djetetu. Razmaženost je rezultat odgoja. Roditelji razmaženog djeteta svaki njegov zahtjev prepoznaju kao zapovijed i u skladu s njome se ponašaju. Dijete polagano stječe uvjerenje da ono pokreće vanjski svijet u kojemu nema ograničenja. Shaw i Wood (2009) govore upravo o razmaženosti kao epidemiji suvremenog doba u kojoj su roditelji uvjereni da život njihove djece mora teći glatko i bez frustracija. Isto tako, navode da roditelji nisu svjesni koliko takvim razmišljanjima čine loše svom djetetu jer u njemu time stvaraju ograničenost i smanjuju njegove kompetencije - djeca su izuzetno prilagodljiva i podatna, pa način na koji ih odgajamo u velikoj mjeri određuje to kakvi će ljudi postati (u: Šoštarko, 2016).

4.4. Ispitanica 4. Siroče, problemi u obitelji i razvod

Ispitanica 4. (Ž/57), jedina je žena trenutno u prihvatilištu, rođena je u Podgorju kraj Virovitice. Nakon rođenja, majka ju je donijela u klijet i ostavila ju samu kao bebu u praznoj kući. Ujak ju je povremeno pokušavao hraniti grahom te ju je na kraju i on ostavio. Krstili su ju susjedi 6 dana nakon rođenja jer su očekivali da će umrijeti pa da ne umre kao nekrštena beba (po susjedi je dobila ime). Centar ju je pronašao nakon 3 mjeseca, a do osmog mjeseca je bila u inkubatoru. Pod državnom skrbi bila je smještena privatno kod gospođe u Sladojevce kod Slatine, gdje je bila do pete godine. Žena nije dobro skrbila o njoj pa ju je vlastita sestra prijavila te su ju smjestili u Viroviticu kod jedne bake, Mađarice (omama), gdje je bila do dvanaeste godine. Odgajala ju je strogo, što smatra dobrim. Sa šest godina smještaju je u đaćki dom u Viroviticu, no za vrijeme ferija smještena je kod omame gdje su ju dovodili prljavu, poderanu, često sa svrabom i ušima. Omama je rekla socijalnoj radnici da ju neće više uzimati ako će ju takvu vraćati. Kada je imala dvanaest godina, omama i otata su se razboljeli te više nisu mogli brinuti o njoj te završava u đaćkom domu za stalno gdje je režim sada bio puno bolji. Bila je u domu do kraja četvrtog srednje, a uredno je završila drvnotehnoški smjer, bez ponavljanja. Tvrdi kako je bila zločesto dijete, „svaka zabava je bila moja, odem u subotu, dođem u ponedjeljak“. U đaćkom domu od 16 djelatnika, smatra da je postojao jedan kvalitetan pedagog zbog kojeg je htjela studirati pedagogiju. Odmah nakon srednje škole zaposlila se uz pomoć Centra za socijalni rad u struci i ima 12 godina staža rada u struci. Od obitelji ima sina i bivšeg muža, od kojega se razvela jer je bio alkoholičar i besposličar. Tvrdi da nije znala birati bolje jer se zaljubila svekrvu u nedostatku roditeljske ljubavi. Sin je rođen 1985. godine i nisu u dobrim odnosima jer ima drugačije životne puteve koji njoj ne odgovaraju. Sada su u kontaktu, no nisu bliski. Tijekom života radila je fizičke poslove. Nakon razvoda vratila se u Viroviticu iz Osijeka te je ušla vezu s drugim muškarcem koji je verbalno i fizički zlostavljao nju i njezinog sina. 1994. godine pobjegla je u Švedsku gdje je bila dva mjeseca te se vraća u Viroviticu. Godine 1997. se seli u Osijek sa sinom. Pokušala je živjeti kao podstanar, radeći razne poslove 'na crno'. Treći puta je u Caritasu, 2007. godine bila je samo 12. mjesec te se vraća u podstanarstvo. Radila je za Unikom (dobila posao preko Caritasa) gdje je radila dvije godine. Godine 2014. vraća se u prihvatilište za zimski period, a zatim se vraća u napušteni stan bez struje i vode. Dana 5.12.2016. dolazi opet u prihvatilište i od tada ostaje tamo te smatra da će vjerojatno ostati tamo do 65. godine života kolika je dobna granica za to prihvatilište. Nije voljela velika društva, bila je živahna, no družila se samo s određenim ljudima koji su joj odgovarali. Nije nikada imala mnogo prijatelja, više je bila orijentirana na posao i obitelj. Smatra da se uklopila u Osijek te stekla mnoge veze gdje može naći posao za nekoga, „imam 10% koji vrijede za cijeli

grad i to mi je i više nego dovoljno.“ Sustanari u prihvatilištu su jako pristojni i kulturni iako je jedina žena. Članica je udruge pjesnika.

Navedena situacija, nažalost, primjer je utjecaja brojnih čimbenika koji su se međusobno ispreplitali, počevši od toga da je osoba živjela bez prave roditeljske skrbi kao siročić do kasnije emocionalne nestabilnosti koja je utjecala na donošenje krivih odluka i ulazak u brak s osobom koja također nije bila temelj za dobar brak (alkoholizam, nerad i sl.). King i Williams (2018) navode kako odluke vezane za obrazovanje, posao i karijeru, odabir partnera, odabir stanovanja te potrošački odabiri predstavljaju tranzicijske odluke, čijim ispunjenjem osobe postaju funkcionalni neovisni odrasli pojedinci. No, teško je očekivati kako će osoba koja je kao dijete ostavljeno samo biti sposobno u budućnosti razviti emocionalnu inteligenciju dostatnu donošenju kvalitetnih životnih odluka. S tog se aspekta kao primarni cilj čini pronaći adekvatnu udomiteljsku obitelj kako bi osoba od starta imala jednake uvjete za rast i razvoj što nije bio slučaj u ovome primjeru.

V. ZAKLJUČAK

Tipologija beskućništva počinje s konceptualnim okvirom u kojem se definiraju tri područja koja čine “dom”, pri čemu odsutnost jednog od njih označava beskućništvo. Imati dom u tom kontekstu može značiti imati odgovarajuće obitavalište (ili prostor) koji je u isključivom posjedu osobe i njegove/njezine obitelji (fizička domena); biti u mogućnosti održavati privatnost i odnose (društvena domena) te imati zakonsko pravo na korištenje (pravna domena). Tipologija beskućništva vrlo je, dakle, razgranata jer je i sama definicija beskućništva vrlo obuhvatna, odnosno uključuje velik broj raznih čimbenika prema kojime se netko može smatrati beskućnikom što također otežava i metodologiju istraživanja.

No, još veći problem beskućništva, za same beskućnike, jest činjenica da se ono ne ogleda samo o nedostatku doma, zaklona ili prebivališta već i fiziološkim nedostacima (nedostatak tjelesne udobnosti i topline), emocionalnim (nedostatak ljubavi ili radosti), “teritorijalnim,” (nedostatak privatnosti), ontološkim (nedostatak ukorijenjenosti u svijetu, otuđenost), duhovnim (nedostatak nade, nedostatak svrhe) i mnogim drugima. Unatoč znatnom napretku čovječanstva u proteklom stoljeću na gotovo svim poljima, socijalni problemi poput beskućništva nažalost i dalje su aktualni pa tako po brojnim procjenama svaka 6 ili 7 osoba na svijetu živi kao beskućnik ili u uvjetima koji se mogu smatrati rizičnima. Samo u Europskoj uniji koja predstavlja temelj i ogledni primjerak napretka Europe nalazi se čak 3 milijuna ljudi u takvoj situaciji.

Beskućništvo se kao problem, laički rečeno, može “spriječiti ili liječiti”. Dakako, bolja je opcija takvu situaciju spriječiti jer jednom kada osoba postane beskućnikom ona postaje društveno marginalizirana, zdravstveni rizici i oboljenja znatno su veća, osoba gubi dodir sa svojim bližnjima (ako ih je i imala), smanjuje se mogućnost kasnije socijalne uključenosti, zaposlenja, itd. Karakteristike koje pozitivno ili negativno utječu na razvoj osobe zovu se zaštitni i rizični čimbenici. Rizični čimbenici su one karakteristike, varijable ili opasnosti koje, ukoliko su prisutne, za određenog pojedinca postoji veća vjerojatnost da će taj pojedinac, prije nego netko drugi iz opće populacije, razviti poremećaj u ponašanju. Pedagogija pak, kao društvena znanost koja proučava, istražuje i unaprjeđuje odgoj i obrazovanje, te proučava različite utjecaje na individualni i socijalni razvoj kao i druge čimbenike, procese i sadržaje oblikovanja ljudske osobnosti i identiteta, ima za cilj maksimalno iskoristiti znanja o zaštitnim i rizičnim čimbenicima kako bi pozitivno utjecala na ljudski razvoj i posljedično smanjila negativne učinke.

Kako navode Shelton i sur. (2009) dosadašnja istraživanja pokazala su da su takozvani biografski čimbenici rizika važni za razumijevanje puteva prema beskućništvu. Konkretno, nerazmjern broj

beskućnika prijavljuje iskustva s nedaćama u djetinjstvu, uključujući loše roditeljstvo, zanemarivanje, fizičko i seksualno zlostavljanje te prisiljavanje ili stavljanje izvan kuće. Jedno je istraživanje pokazalo da je do 50% adolescenata beskućnika i odbjeglih osoba možda doživjelo fizičko zlostavljanje; gotovo jedna trećina prijavila je seksualno zlostavljanje. Ta iskustva mogu pridonijeti riziku od problema s mentalnim zdravljem u isto vrijeme i kasnije u životu.

Drugi čimbenici za koje se izvješćuje da doprinose riziku beskućništva su izbacivanje iz škole i nedostatak akademskih kvalifikacija, loše društvene mreže te antisocijalno i nasilno ponašanje (uključujući zatvorska iskustva). Primjerice, Američka agencija za beskućništvo (USICH, 2018) navodi da „mladi čije je obrazovanje niže od srednje stručne spreme imaju 346% veći rizik da će doživjeti beskućništvo od mladih koji imaju barem srednju stručnu spremu.“

Rezultati empirijske analize na tragu su ranije obrađenih teorijskih i empirijskih rezultata prikazanih u radu, a potvrđuju da su osobe koje su postale beskućnici na području Osijeka i okolice to u pravilu postale bez obzira jesu li imale roditeljsku skrb ili ne te jesu li živjeli u boljoj ili lošijoj ekonomskoj situaciji. Ono što je bilo mnogo važnije za razvoj beskućništva su njihove obiteljske i socijalne komponente zbog kojih nisu bili u mogućnosti iskoristiti svoje razvojne potencijale i postati osobe koje se same mogu brinuti o sebi donoseći ispravne životne odluke - počevši od financija pa do odabira partnera za suživot.

Kako bi se navedena situacija u budućnosti poboljšala i u većoj mjeri spriječila nužno je reagirati ranije. Navedene osobe iz empirijskog istraživanja nisu postale beskućnici nakon kratkotrajnog djelovanja čimbenika već kroz duži vremenski period u kojemu su imale sve predispozicije za razvitak rizičnih čimbenika. Posebno se to odnosi na slučajeve bez adekvatne roditeljske skrbi (siročad, nasilje u obitelji) za koje je razvidno da trebaju dodatnu pomoć i bez da je traže. Kod drugih je to situacija nešto teže (razmaženost) jer osobe nisu svjesne da im je potrebna pomoć, ali toga teško mogu svjesne biti i institucije jer ne postoje jasni čimbenici koji bi upućivali na to da osoba ima visok rizik od beskućništva.

LITERATURA

- Aday, L. A., (2001). *At Risk in America: The Health and Health Care Needs of Vulnerable Populations in the United States*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Anderson, I., Tulloch, D. (2000). *Pathways Through Homelessness: A Review of the Research Evidence*. Edinburgh: Scottish Homes.
- Bašić, J., Kranželić, V. (2000.) *Prosocijalno i agresivno ponašanje djece predškolske dobi kao zaštitno-rizični čimbenici njihovog razvoja*. U: Raić, K. (2016) *Rizični i zaštitni čimbenici u pojavi razvoja poremećaja u ponašanju*, Sveučilište J. Dobrile u Puli
- Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: Prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bauehler, C. & Gerared, J. M. (2002). *Marital conflict, ineffective parenting and children's and adolescent's maladjustment*. *Journal of Marriage and Family*, 64, 78-92.
- Brounstein, P. J., Zweig, J. M. & Gardner, S. E. (1998). *Science-based practice in substance abuse prevention: A guide*. Substance abuse and mental health services administration. Center for Substance Abuse Prevention, Division of Knowledge Development and Evaluation.
- Catalano, R. F., Hawkins, J. D., Berglund, M. L., Pollard, J. A. & Arthur, M. (2002). *Prevention science and positive youth development: Competitive or cooperative frameworks?* *Journal of Adolescent Health*, 31, 230-239.
- Crisis UK (2021). *What causes homelessness?* URL: <https://www.crisis.org.uk/ending-homelessness/about-homelessness/> (8.9.2021)
- Družić Ljubotina, O. (2012). (ur). *Beskućništvo: pogled iz različitih perspektiva*. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.
- Freedman, J. L., (2002), *Media Violence and Its Effect on Aggression: Assessing the Scientific Evidence*, University of Toronto Press, u: Livazović, G. (2009). *Teorijsko – metodološke značajke utjecaja medija na adolescente Život i škola*, Vol. LV No. 21.
- Harachi, T. W. (2000). *A prevention science framework aimed at delinquency*. In: *Annual Report for 2000 and Resource Materials Series No. 59*. UNAFEI, Fuchu/Tokyo, Japan, 183-194.
- Komar, Z. (2008). *Pedagogija kao sustavna znanost obrazovanja*, *Pedagogijska istraživanja*, 5 (2), 127 – 138.

- Livazović, G. (2009). Teorijsko – metodološke značajke utjecaja medija na adolescente Život i škola, Vol. LV No. 21.
- Ministarstvo socijalne politike i mladih (2014). Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti (2014–2020).
- Mlinar, Z., Kozar, A. (2012). Prihvatilište za beskućnike Gradskog društva Crvenog križa Zagreb. U: O. Družić Ljubotina. (ur.) Beskućništvo: Pogled iz različitih perspektiva. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, 99–114.
- MROSP, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. Beskućnici. URL: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/socijalna-politika-11977/beskucnici-osobe-s-problemima-ovisnosti-zrtve-trgovanja-ljudima-osobe-pod-medjunarodnom-zastitom-12001/beskucnici-12002/12002> (13.9.2021)
- Nikčević-Milković, A., Rupčić, A. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih, Ljetopis socijalnog rada, Vol. 21 No. 1.
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Pedagogija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47271> (7.9.2021.)
- Mićović, V. (2019). Tematski broj: Obitelja i rani razvoj. Rijeka: Rizik, Bilten za promicanje i zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih, NZJZ PGŽ, Odsjek za promicanje i zaštitu mentalnog zdravlja
- Organizacija za ekonomski razvoj i suradnju (OECD). Homeless population. <https://www.oecd.org/els/family/H3-1-Homeless-population.pdf> (19.9.2021.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine. Privatna kućanstva prema broju članova i osnovi korištenja stambene jedinice, popis 2011. Državni zavod za statistiku. https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h03_01_02/H03_01_02.html (9.9.2021).
- Ruff Institute of Global Homelessness (2021). URL; <https://ighomelessness.org/about-us/> (8.9.2021).
- Shaw, R., Wood, S. (2009). Epidemija popustljivog odgoja. Zagreb: V.B.Z. d.o.o.
- Shelton, K.H., Taylor, P.J., Bonner, A., van den Bree, M. (2009) Risk Factors for Homelessness: Evidence From a Population-Based Study. <https://doi.org/10.1176/ps.2009.60.4.465>

- Somerville, P. (2013). Understanding Homelessness. *Housing, Theory and Society*, 30 (4), 384–415.
- Šarić, L.J., Pleša, A. (1997). *Pomozimo im rasti - razmaženost*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske.
- Šućur, Z. (2004). Pristup pravima opće socijalne pomoći, *Revija za socijalnu politiku*, 11 (1), 21-38.
- USICH, United States Interagency Council on Homelessness (2018). Strengthening partnerships between education and homelessness services, <https://www.usich.gov/news/strengthening-partnerships-between-education-and-homelessness-services/> (11.9.2021.)
- van Laere, I.R., de Wit, M.A., Klazinga, N.S. (2009) Pathways into homelessness: recently homeless adults problems and service use before and after becoming homeless in Amsterdam, *BMC Public Health*, volume 9
- Vrselja, I., Sučić, I., Franc, R (2009). Rizična i asocijalna ponašanja mlađih adolescenata i privrženost školi. *Društvena istraživanja*, 4-5, 739-762.